

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพประกอบกับการเก็บข้อมูลบางส่วนในเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาความเชื่อการนับถือผี และการรวมกลุ่มความร่วมมือเกี่ยวกับผีที่ช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำ ของกลุ่มไทลื้อบ้านแฮะ ต.แม่ลาว อ.เชียงคำ จ.พะเยา

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ด้านคุณภาพเน้นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) เกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องของความเชื่อของไทลื้อ ส่วนด้านเชิงปริมาณจะใช้แบบสอบถามกับประชาชนทั่วไป โดยแบ่งตามกลุ่มอายุ ได้แก่ กลุ่มวัยเยาวชน กลุ่มวัยทำงานตอนต้น กลุ่มวัยทำงานตอนปลาย และกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอายุ กลุ่มการศึกษา กลุ่มอาชีพ และกลุ่มรายได้กับความเชื่อการนับถือผี การรวมกลุ่มความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำ มีความแตกต่างในแต่ละกลุ่มอายุหรือไม่ ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมได้จะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาอธิบายถึงเหตุผลตามกรอบแนวคิดเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและแนวคิดที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษา

ไทลื้อบ้านแฮะยังคงมีลักษณะ การตั้งถิ่นฐานที่คงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ สังกัดได้จากการเลือกที่ตั้งหมู่บ้านจะเลือกพื้นที่ที่มีแม่น้ำไหลผ่านกลางหมู่บ้านและติดกับบริเวณป่าหรือภูเขา ทั้งนี้เพื่อสะดวกต่อการประกอบอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วไทลื้อบ้านแฮะก็มีอาชีพเกษตรกรรมถึงร้อยละ 72 ที่ยังต้องอาศัยป่าไม้และแหล่งแม่น้ำลาวเป็นปัจจัยหลักของการดำรงชีพ ส่วนด้านทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ในอดีตพื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์มากแต่ในปัจจุบันถูกกระแสนโยบายส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด ทำให้เกิดการถากถางพื้นที่ป่า ประกอบกับการเข้ามาสัมปทานตัดไม้เพื่อทำถนนผ่านหมู่บ้านเกิดการตัดไม้ทำลายป่าเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ยังคงเหลือป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพในเขตพื้นที่อยู่อาศัยของผีบ้าน ผีเมือง ประมาณ 52 ไร่ ที่ชาวบ้านยังคงอนุรักษ์รักษาไว้มิให้ผู้ใดเข้าไปถากถาง ตัดไม้ทำลายป่าในบริเวณดังกล่าว เนื่องจากเชื่อว่าเป็นที่อยู่อาศัยของผีบรรพบุรุษ (ผีเมือง ผีบ้าน ผีไร่) กลุ่มไทลื้อบ้านแฮะยังคงมีระบบความเชื่อเรื่องผีมาตั้ง

แต่ในอดีตก่อนมาแล้วและปัจจุบันก็ยังคงมีความเชื่ออยู่ ยกเว้นความเชื่อเรื่องผีเรือนหรือผีตระกูล นั้นในปัจจุบันไม่ค่อยมีความเชื่อ ทั้งนี้ไทลื้อบ้านแฮะเชื่อเรื่องผีเมือง ผีบ้าน และผีไร่ ที่คอยดูแล ปกป้องรักษาทรัพยากรป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนผีเหมืองฝาย/ผิณา จะคอยดูแลทรัพยากรน้ำ ให้มีความอุดมสมบูรณ์ พอเพียงกับการทำเกษตรกรรม ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม นั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอายุ กลุ่มผู้มีการศึกษา กลุ่มอาชีพ และกลุ่มผู้มีรายได้ จะมีความเชื่อเกี่ยวข้องกับผีเมือง ผีบ้าน และผีไร่ ล้วนแล้วมีความสัมพันธ์กับการช่วยปกป้องดูแลรักษา ทรัพยากรป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายถึง ไทลื้อบ้านแฮะในกลุ่ม อายุที่ต่างกัน การศึกษาที่ต่างกัน อาชีพที่ต่างกัน และรายได้ที่ต่างกัน มีผลต่อความเชื่อเรื่องผีผ่าน ทางพิธีกรรมมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำ ยกเว้นในกลุ่มผู้มีรายได้ที่แตกต่างกัน ก็ยังคงมีความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แต่รายได้ที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อ ความเชื่อเรื่องผีที่ช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เฉพาะในส่วนของผีบ้าน ผีไร่ และผีเหมืองฝาย/ ผิณา จากระบบความเชื่อเรื่องผีที่มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์สามารถช่วยดูแลรักษาให้ทรัพยากรป่าไม้มี ความอุดมสมบูรณ์ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มความร่วมมือประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีเมือง ผีบ้าน และ ผีไร่ ซึ่งพบว่าในกลุ่มอายุ กลุ่มผู้มีการศึกษา กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพ และกลุ่มผู้มีรายได้ ล้วน แล้วแต่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมการประกอบพิธีกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายถึง ไทลื้อบ้านแฮะในกลุ่มอายุที่แตกต่างกันส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มทำงานมีความเข้าร่วมพิธี กรรมมากกว่ากลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้มีการศึกษาที่แตกต่างกันส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มผู้มีการศึกษาระดับ ประถมมากกว่ากลุ่มมัธยมต้นและมัธยมปลาย กลุ่มอาชีพที่ต่างกันส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้มีอาชีพ เกษตรกรรมและรับจ้างมากกว่ากลุ่มนักเรียน ยกเว้นกลุ่มรายได้ที่ต่างกันก็ยังคงมีการเข้าร่วมพิธีกรรม แต่รายได้ที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อการเข้าร่วมพิธีกรรม ในส่วนของผีเหมืองฝาย/ผิณายังคงมีความ เชื่อเรื่องผีที่ช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งกลุ่มอายุ กลุ่มผู้มีการศึกษา กลุ่มอาชีพ และ กลุ่มผู้ มีรายได้ ล้วนแล้วมีความสัมพันธ์กับการปกป้องรักษาแม่น้ำให้พอเพียงกับเกษตรกรรม ทั้งนี้ กลุ่มส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มนักเรียนนักศึกษามากกว่ากลุ่มวัยทำงานตอนปลาย ยกเว้นใน กลุ่มผู้มีการศึกษา ผู้มีรายได้ และอาชีพยังคงมีความเชื่อการนับถือผีในการอนุรักษ์ป่าแต่ไม่มีความ สัมพันธ์กับจะเป็นมีผลต่อการรวมกลุ่มเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมบนพื้นฐานความเชื่อเรื่องผีที่มี อำนาจศักดิ์สิทธิ์ช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำ ยกเว้นในกลุ่มของผู้มีรายได้ไม่มีความ สัมพันธ์กันเฉพาะผีเมือง ผีบ้าน และ ผีเหมืองฝาย/ผิณา และกลุ่มของผู้มีการศึกษาและผู้ประกอบ อาชีพ ไม่มีความสัมพันธ์กันเฉพาะความเชื่อผีเมืองเท่านั้น จะพบว่าเมื่อไทลื้อบ้านแฮะมีความเชื่อ เกี่ยวกับการนับถือผีที่ช่วยดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้และน้ำตลอดจนถึงการเข้าร่วมกลุ่มเพื่อ ประกอบพิธีกรรมเพื่อบวงสรวงแสดงความเคารพเชื่อถือแสดงถึงความผูกพันกับการใช้ทรัพยากร

ป่าไม้และน้ำ ได้อย่างยั่งยืน ถึงแม้ว่าในสภาวะปัจจุบันจะได้รับกระแสของระบบทุนนิยมในลักษณะของการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อเพิ่มรายได้ก็ตามแต่ยังคงรักษาพื้นที่ป่าของหมู่บ้านให้คงอยู่ต่อไป เช่น การเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าที่เป็นที่อยู่อาศัยของผีบ้าน ผีเมือง ในพื้นที่ป่าในหมู่บ้านทำการเพาะปลูกกาแฟ จึงเกิดการรวมกลุ่มความร่วมมือบนพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับผีบ้าน ผีเมือง คัดค้านต่อต้านกลุ่มคนที่พยายามจะนำพื้นที่ป่าไม้ในหมู่บ้านทำการเพาะปลูกกาแฟใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจ แต่จะให้พื้นที่ป่ามีความคงสภาพทางธรรมชาติเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธาร และการเข้าไปตัดไม้ในป่าโดยมิได้บอกกล่าวของคณงานจนได้รับบาดเจ็บจากการที่ไม้ล้มทับ จนต้องมีการทำพิธีกรรมบวงสรวงผีเมืองเพื่อบอกกล่าวขอโทษ อีกทั้งในกรณีของการเข้าไปถากถางพื้นที่ป่าในบริเวณหอสถาผีบ้าน โดยมิได้บอกกล่าวทำให้เกิดการเจ็บป่วยล้มตายของคนติดต่อกัน จึงต้องมีการรวมกลุ่มกันประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบ้าน แม้กระทั่งเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อผีเหมืองฝาย/ผิเนาที่ ปี 2538 เกิดน้ำท่วมทำให้พืชพันธุ์ ัญญาหาร สัตว์เลี้ยงล้มตายจำนวนมาก ในครั้งนี้เชื่อว่าเกิดจากการที่ไม่มีการบวงสรวงผีเหมืองฝาย/ผิเนา ก่อนหน้าปี 2538 ประมาณ 4-5 ปี หลังจากเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมแล้วถึงจะเริ่มประกอบพิธีกรรมการบวงสรวง ผีเหมืองฝาย/ผิเนา กลับมาอีกครั้งทั้งนี้ก็จะเห็นได้ว่ากลุ่มไทลื้อบ้านแฮะยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับผี (ผีเมือง ผีบ้าน ผีเหมืองฝาย/ผิเนา และ ผีไร่) ผ่านการเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมการบวงสรวงแบบไม่เป็นทางการ เพื่อช่วยในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้และน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตของชาวบ้านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้หน่วยงานรัฐเห็นความสำคัญของการนำเอาวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน จึงส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มองค์กรของหมู่บ้านบ้านขึ้น ในลักษณะของการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ มีการนำกลุ่มแกนนำหมู่บ้านไปอบรม ศึกษาดูงาน และให้การสนับสนุนพันธุ์กล้าไม้เพาะปลูก พร้อมทั้งจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนไทลื้อบ้านแฮะขึ้น ได้นำเอาวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีเหมืองฝาย/ผิเนา ในส่วนของนายฝายและลูกฝายมาใช้ในการจัดการกับระบบชลประทานของฝายคอนกรีตที่ก่อสร้างทดแทนฝายไม้ให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของ ชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ดังนั้นไทลื้อบ้านแฮะส่วนใหญ่ไม่ว่าในกลุ่มอายุ กลุ่มผู้มีการศึกษา กลุ่มอาชีพและกลุ่มผู้มีรายได้ ก็ยังคงมีความเชื่อการนับถือผีบรรพบุรุษทำให้เกิดการรวมกลุ่มความร่วมมือบนพื้นฐานความเชื่อการนับถือผีบรรพบุรุษ (ผีบ้าน ผีเมือง ผีเหมืองฝาย/ผิเนา ผีไร่) ที่มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์และเกิดความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในลักษณะของการรวมกลุ่มแบบไม่ทางการผ่านความเชื่อการเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมและการรวมกลุ่มแบบเป็นทางการบนพื้นฐานความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มป่าชุมชนและกลุ่มเหมืองฝายให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาลัทธิถือผีกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไทลื้อบ้านแฮะ ต.แม่ลาว อ.เชียงคำ จ.พะเยา อภิปรายผลได้ ดังนี้

ไทลื้อบ้านแฮะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความเชื่อการนับถือผีบรรพบุรุษที่มีอำนาจเหนือมนุษย์มาตั้งแต่ในอดีตก่อนการนับถือพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดของ อมรา พงศาพิชญ์ (2541: 9) กล่าวถึง วัฒนธรรมความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับคำสอนของพุทธศาสนา นั่นก็คือความเชื่อการนับถือผี เช่น ผีปู่ตา (ผีบรรพบุรุษ) โดยมีองค์ประกอบความเชื่ออยู่ 3 อย่าง คือ ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจ การประกอบพิธีกรรม และผู้ประกอบพิธีกรรม กับแนวคิดของ เสฐียร โกเศศ (2502) นักมนุษยวิทยากล่าวถึงความเชื่อของมนุษย์ดั้งเดิมแต่ก่อน เชื่อว่าสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ย่อมมีสิ่งหนึ่งซึ่งมองไม่เห็นตั้งอยู่ในนั้น สิ่งนั้นที่เรียกกันว่า ผีหรือวิญญาณ ซึ่งมีแรงอำนาจคอยหนุนอยู่ในตัวเอง อาจจะทำให้คุณหรือโทษก็ได้ ทั้งนี้จะมีพฤติกรรมแสดงออกทางความเชื่อการนับถือผีผ่านการประกอบพิธีกรรมการบนบานศาลกล่าวหรือการบวงสรวง จะมีผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมเรียกกันว่า “ข้าวจ้ำ” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ซึ่งผีที่ชาวไทลื้อบ้านแฮะเคารพนับถือนั้นจะเป็นผีบรรพบุรุษที่ได้สร้างคุณงามความดีไว้กับบ้านเมือง เชื่อว่าผีเหล่านั้นยังคงอยู่ จะอาศัยอยู่ตามแหล่งพื้นที่ป่าไม้ แม่น้ำลำธาร ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bourguignon (ม.ป.ป.: 885) กล่าวถึง ในร่างกายของมนุษย์มีวิญญาณสิงอยู่ทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ได้หากวิญญาณนั้นละทิ้งร่างกายมนุษย์ก็จะไม่มีชีวิต วิญญาณนั้นก็จะระเห่ร่อนไปแอบแฝงยังต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำลำธาร ไม่ปรากฏรูปร่าง เราจึงมองไม่เห็น มีอำนาจบันดาลสุขและทุกข์แก่ชุมชนนั้นๆ จึงต้องมีพิธีกรรมการเช่นไว้บวงสรวงบูชาสอดคล้องกับแนวคิดของ ยูพิน เข็มมุกด์ (ม.ป.ป.: 115) กล่าวถึงวิญญาณที่สิงอยู่ในคนเมื่อคนตายวิญญาณจะละร่างกายไปเกิดใหม่ เรียกว่า ผีมีฤทธิ์เดช สามารถบันดาลความเจริญรุ่งเรืองหรือความล่มจมแก่บ้านเมืองและผู้คนได้ จะต้องมีการตั้งการบูชา และมีอำนาจที่จะปกป้องรักษาให้คนปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ มีความอยู่เย็นเป็นสุขตลอดไปจนถึงช่วยดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยจะช่วยกันดูแลรักษาคนสัตว์ และทรัพยากร ป่าไม้ และแม่น้ำลำธาร แบ่งออกเป็นระดับๆ ลดหลั่นกันไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Tanabe (1984 :11-13) กล่าวถึง ผีเรือนจะอยู่ในความปกครองของผีบ้านและผีบ้านจะอยู่ในการปกครองของผีเมืองเป็นลำดับลดหลั่นกันไป คือ ผีเรือน ช่วยดูแลบุตร หลาน และคนในตระกูลนั้นๆ ผีบ้าน คอยดูแลคน สัตว์น้อยใหญ่ในหมู่บ้านให้ปลอดภัย ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ตลอดถึงพื้นที่ป่าไม้ในหมู่บ้านที่ในอดีตใช้เป็นที่ฝังศพของบรรพบุรุษ ส่วนผีเมือง คอยดูแลคน สัตว์น้อยใหญ่ในหมู่บ้านให้ปลอดภัย ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ และป่าไม้ แม่น้ำลำธาร ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ในครั้งนี้ตรงกับแนวคิดของ กอบกาญจน์ พงษ์ชนะชัย (2538: 77) กล่าวถึง

ชาวบ้านหมู่บ้านห้วยม้าโค้งอาศัยการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีฝ่ายและผีขุนห้วยไฟเป็นเครื่องมือการถ่ายทอดความเชื่อของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และแนวคิดของ สหัชยา วิเศษ (2540: 144) กล่าวถึง การใช้ความเชื่อเรื่องผีผ่านการพิธีกรรมการบวชต้นไม้ การทอดผ้าป่าต้นไม้ และการสืบชะตาแม่น้ำ เป็นเครื่องมือให้ชาวบ้านเกิดการร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และน้ำ ในครั้งนี้จากระบบความเชื่อเรื่องผีชาวไทลื้อบ้านแะทำให้เกิดการรวมกลุ่มความร่วมมือที่บวงสรวงผีบรรพบุรุษผ่านทางด้านการเข้าร่วมประกอบพิธีกรรม เพื่อแสดงความเชื่อเรื่องผีมีอำนาจศักดิ์ที่ได้ช่วยดูแลทรัพยากรป่าไม้และน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดมา สอดคล้องกับแนวคิดของ วิเศษ สุจินทรัพย์ (2544: 134-135) กล่าวถึง ความเชื่อเรื่องผีขุนน้ำ ผีเหมืองฝ่าย ที่คอยคุ้มครองปกป้องรักษาพื้นที่ป่าต้นน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นระบบความเชื่อไม่แบบไม่เป็นการทำให้เกิดการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มองค์กร กลุ่มเหมืองฝ่ายเข้ามาจัดการการใช้ป่าเพื่อการดำรงชีพของชุมชน และฉลาดชาย รมิตานนท์; อานันท์ กาญจนพันธุ์ และสัตตจิตา กาญจนพันธุ์ (2536: 177) กล่าวไว้ว่า ลักษณะขององค์กรที่สามารถอนุรักษ์ป่าไว้ได้ส่วนแล้วแต่มีการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นการ ได้แก่ กลุ่มองค์กรเหมืองฝ่าย กลุ่มคณะกรรมการตรวจป่า ทั้งนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อของชุมชนที่ถ่ายทอดผ่านพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้และน้ำ เมื่อมีกระแสของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีของชุมชนย่อมเกิดการคัดค้านขึ้น ในกรณีของการเข้าไปใช้พื้นที่ป่าไม้ของหมู่บ้านแะเพาะปลูกกาแฟของกลุ่มองค์กรเอกชนที่ส่งเสริมการเพาะปลูกผ่านกรมการหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันคัดค้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุวิทย์ รุ่งวิสัย (2542: 20-42) กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการขบวนการเคลื่อนไหวของสังคม เมื่อเกิดแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชน เกิดการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นการขึ้นบนพื้นฐานของความเชื่อเรื่องผีที่อยู่ในส่วนลึกของจิตใจเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ซึ่งการรวมกลุ่มความเชื่อด้านพิธีกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในลักษณะที่เข้มงวดกวดขัน มีกลุ่มคณะกรรมการคอยสอดส่องดูแลอย่างใกล้ชิด ผู้ใดจะเข้าไปตัดไม้ในป่ามาใช้ประโยชน์ส่วนตนไม่ได้ ยกเว้นใช้ในประโยชน์ส่วนรวมของหมู่บ้าน ตลอดไปจนถึงการกำหนดเขตพื้นที่ป่าที่อดีตเคยใช้เป็นที่ฝังศพบรรพบุรุษห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์เนื่องจากกลัวไฟป่า มีการปลูกพื้นที่ป่าขยายบริเวณที่กว้างขึ้น ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตามที่ สมคิด จีรัตน์ (2544: 27-29) กล่าวถึง การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความยั่งยืน ความหลากหลายทางชีวภาพ และใช้ประโยชน์ให้ยาวนานที่สุดในคนรุ่นปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็ไม่ทำลายโอกาสของคนในอนาคตด้วย และแนวคิดของ ประสาน ตั้งติบุตร (2542: 2) กล่าวถึง การนำเอาทรัพยากรมาใช้ในระบบการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ควรคำนึงถึงความต้องการของคนในอนาคตเป็นสำคัญ โดยมีให้คนนอกชุมชนเข้ามาครอบงำไป และปล่อยให้เกิดความเสียหายขึ้น แนวคิดของ อำนาจ เจริญศิลป์ (2539)

กล่าวถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต้องมีการควบคุมดูแลอย่างจริงจัง และสงวนรักษาหวงห้าม ให้ไปใช้ประโยชน์อย่างใกล้ชิดกับแนวคิดของ สิริพันธุ์ ฟองกันทา (2544: 56) กล่าวถึง การอนุรักษ์พื้นที่ป่า ต้องมีการกำหนดพื้นที่ให้ชัดเจน การป้องกันไฟป่า และการปลูกป่าขยายพื้นที่ และแนวคิดของโกวิท ไชยเมือง (2543: 24) กล่าวถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำด้วยการสร้างระบบเหมืองฝาย และการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจัดการดูแลขึ้น ฉะนั้นจะเห็นได้ว่ากลุ่มไทลื้อบ้านแฮะมีระบบความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่มีอัตลักษณ์เด่นเฉพาะตัวมีการกำหนดเขตพื้นที่ป่าชุมชนที่เป็นพื้นที่ที่อยู่ของผีเป็นป่าหวงห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ มีการรวมกลุ่มในลักษณะของคณะกรรมการหมู่บ้านคอยสอดส่องดูแล และกำหนดกฎระเบียบการเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้และแหล่งน้ำ ในทั้งนี้สามารถที่จะนำเอาความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินวิถีชีวิต ทำให้เกิดแนวคิดของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำ สอดคล้องกับระบบความเชื่อของวัฒนธรรมชุมชนทั้งในอดีตสู่ปัจจุบันให้คงอยู่ต่อไป

ข้อค้นพบ

1. ไทลื้อบ้านแฮะมีวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีที่มีส่วนช่วยในการดูแลทรัพยากรป่าไม้และน้ำอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ เนื่องจากคนส่วนใหญ่ต้องอาศัยทรัพยากรเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานในการกระบวนการผลิต ทำให้เกิดการรวมกลุ่มประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีบนพื้นฐานของการดำเนินวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน

2. สภาพแวดล้อมมีผลต่อความเชื่อเรื่องผีในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำ โดยเฉพาะ ในส่วนของกลุ่มอายุ อาชีพ การศึกษา ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามีบทบาททำให้เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อเรื่องผีที่มีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำ เนื่องจากกลุ่มเยาวชน กลุ่มรับราชการ ค้าขาย และผู้มีการศึกษา มักจะไม่ค่อยที่จะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับการใช้ทรัพยากรป่าไม้และน้ำเท่าที่ควร

3. การนำวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และน้ำได้อย่างยั่งยืน บนพื้นฐานความเชื่อของชุมชน โดยหน่วยงานของรัฐ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการที่ได้ศึกษาเรื่องลัทธิถือผีกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ไทลื้อบ้านแฮะ ทำให้ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษา ดังนี้

1. ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และแม่น้ำลำธารควรจะนำเอาระบบวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม เช่น ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของไทลื้อบ้านแฮะ เป็นต้น จะทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างความยั่งยืนมีประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

2. ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษควรให้กลุ่มเยาวชนได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมทั้งนี้เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดไปจนถึงช่วยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และน้ำให้คงอยู่ต่อไป

3. การออกเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพควรมีประเด็นหลักไว้และควรที่จะสนทนากับผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้านเกี่ยวกับข้อมูลที่จะถาม ซึ่งในการเก็บข้อมูลระหว่างการสอบถามเน้นการสนทนากันให้เป็นธรรมชาติมากที่สุด จะทำให้เกิดความคุ้นเคย ไว้วางใจทำให้ได้ข้อมูลในประเด็นต่างๆเพิ่มเติม อีกทั้งในการเก็บข้อมูลบางครั้งก็ต้องออกไปเก็บซ้ำในคนเดิม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน เชื่อถือได้

4. การสอบถามผู้ที่ให้ข้อมูลเป็น Key informants ควรมีการตรวจสอบข้อมูลกับประชาชนกลุ่มอื่นๆ ในบางครั้งก็จะ ได้ข้อมูลที่เพิ่มเติมและมีความเชื่อได้สูงขึ้น

5. หน่วยงานภาครัฐ/เอกชนควรส่งเสริมการจัดการระบบการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืนนอกเหนือจากเรื่องความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ

2. ข้อเสนอแนะการศึกษาครั้งต่อไป

1. การศึกษาความเชื่อเรื่องผีที่มีส่วนเกี่ยวข้องช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำนั้นควรจะศึกษาในกลุ่มของเยาวชนด้านเกี่ยวกับปัจจัยที่มีส่วนทำให้เยาวชน ไม่เห็นความสำคัญระบบความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ

2. การศึกษาถึงการสร้างเครือข่ายความเชื่อเรื่องผีที่มีส่วนเกี่ยวข้องช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำซึ่งจะเป็นแนวทางการจัดการทรัพยากรที่ขยายไปในวงกว้าง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์

3. การศึกษาองค์กรของภาครัฐหรือเอกชนจะเข้าไปจัดการทรัพยากรป่าไม้และน้ำภายใต้ระบบความเชื่อเรื่องผีให้เกิดความยั่งยืนอย่างไร